

HEJ förskola!

#2 2022

TEMA:
*Förskolans
många uppdrag*



**Tekniktrubbel ger insikt
i programmeringstänk**

Eva Tuvhav Gullberg
**»Ett estetiskt språk
vidgar världen«**

MIK för
en starkare
demokratisk
röst



**NATUR &
KULTUR**

En tidning från Natur & Kultur Läromedel



NATUR &
KULTUR

Utmana de äldsta barnen i förskolan

Väpplarna är ett material som stimulerar de äldsta barnen i förskolan och som utgår från strävansmålen i Lpfö18. Materialet är tänkt att användas i en mindre grupp under barnens sista år på förskolan och är indelat i fyra olika ämnesområden: språk, matematik, socialt samspel och teknik. Varje ämne representeras av en Väpplare.



Väpplarna finns en handledning och en webbplats med övningar och bildmaterial. I kapitelboken använder barnen som en vägledning på de gemensamma aktiviteterna.

I kapitelboken
V som i väpplarna
får vi lära känna
väpplarna Abbe, Tuva,
Plussan och Sam.

Läs mer på nok.se/vapplarna

Hej!

Välkommen till det andra numret av *Hej förskola!* Efter vårt mycket uppskattade första nummer fortsätter vi att göra tidningar som är fyllda med inspiration för dig som arbetar med barn i förskoleåldern.

Ibland känns det som att förskolan ska ansvara för och ha möjlighet att göra **allt!** Uppdraget är stort och spretigt. Vi ser därför ett intresse för och ett behov av stöttning inom en mängd olika områden. Det har vi tagit fasta på i det här numret som har temat **Förskolans många uppdrag**. Ni kommer exempelvis få tips på hur ni kan stötta barn med social ångest, ni kommer få veta mer om ordkunskap, läsa om hur ni kan tänka och prata kring barns sexualitet och tips på hur ni kan komma i gång med analog programmering. Allt detta och lite till i *Hej förskola #2*.

God läsning!

Maria Wedar, Projektledare
Natur & kultur Läromedel



.....



Innehåll

TIPS	4
Ordkunskap	6
Programmera mera	8
Exempel på analog programmering	10
Social ångest hos barn	12
Vad är neuropedagogik?	14
MIK i förskolan	16
Sexualitet och integritet	18
Demokratiarbete i förskolan	20
Estetiska processer	22
Boktips	26
Hej förskolepedagog	27

Hej förskola! #2 2022

Ges ut av: Natur & Kultur

Redaktör: Emelie Bååth

Grafisk form: Bäck

Omslagsfoto: iStock

Omslagsillustration: Cristina Jäderberg

Illustrationer s. 3, 7, 18 och 19: Micaela Favilla

nok.se/laromedel

För nyhetsbrev: Anmäl dig på

nok.se/nyhetsbrev

Vill du kontakta oss och komma med förslag till kommande nummer av tidningen eller har du kommentarer kring något du läst?

Läs mer på nok.se/hejforskola

Facebook: @nokforskola

Instagram: @nokforskola

Natur & Kultur

Förlaget Natur & Kultur är en stiftelse som utan ägare kan agera självständigt och långsiktigt. Vårt mål är att genom stöd, inspiration, utbildning och bildning verka för tolerans, humanism och demokrati.

HBTQI-certifiering, vad är det?

Att vara hbtqi-certifierad är en kvalitetsstämpel. Ett hbtqi-certifikat skickar en tydlig signal till omvärlden att ni i er verksamhet arbetar strategiskt för att synliggöra och utmana de föreställningar och normer som kan leda till att människor behandlas ojämlikt. RFSL har sedan 2008 hbtqi-certifierat över 550 verksamheter runt om i landet.

En hbtqi-certifiering är ett sätt att förändra det genom att öka er kunskap, förbättra er arbetsmiljö och samtidigt säkra ett bättre bemötande av era målgrupper. Det handlar om mänskliga rättigheter i vardagen.



Läs mer på rfslutbildning.se



Visste du att?

Ur och skur Västanvind i Bromma har haft stegräknare i barnens fickor och vissa dagar har de kommit upp i hela **20 000** steg/om dagen!

»Det är mer avstånd från lek till lek«. Mia Hagström Gunnarsson, rektor och förskollärare, betonar hur viktig den dagliga rörelsen är för barnen. Skogen – där leken och inläringen sker varje dag – är en förstklassig plats för motion, anser hon och rörelse främjar balans och styrka, är bra för muskler, benstomme och hjärta.

Som exempel nämner hon att barnen skiftar ofta mellan att ligga och sitta till att stå och springa – och de får ett bra rörelsemönster som anpassas efter skogen.

Källa svd.se

Årets hållbara förskola 2021!

Grattis till Jordgubben i Laxå.

Håll Sverige Rent delade ut priset »Årets hållbara förskola 2021« till Förskolan Jordgubben i Laxå. I motiveringen nämns bland annat ett forsknings-samarbete med Örebro universitet.

»Rektorn har tagit initiativ för att göra miljö- och hållbarhetsfrågor till en integrerad del av det systematiska kvalitetsarbetet och göra förskolorna mer likvärdiga genom att använda Grön Flaggcertifieringen som ett redskap. Det har fungerat väldigt bra«, säger Sara Frödén, som är lektor i pedagogik, undervisar på lärarutbildningen och driver flera praktisknära forskningsprojekt, varav ett i Laxå.

»Det här priset visar att praktisknära forskning är viktigt och kan bidra till utvecklandet av pedagogiska verksamheter«, säger Sara.



Kontakt:
Sara Frödén
sara.froden@oru.se

Mer **rörelse** för de yngsta

Skapa aktivitetsstationer på förskolegården genom att utgå från begreppen **hämta**, **hitta** och **göra**!



HÄMTA



En sten

Lägg stenarna i rader eller mönster, hoppa på dem eller stapla dem. Hur känns stenarna i handen?



En kotte

Kasta kotten mot en måltavla, gräv en grop och kasta prick.



En pinne

Gör penslar av pinnarna, mät längd och jämför, eller bygg en bana att balansera på?



En spade

Sortera spadar efter färg och storlek, balansera sand i en spade längs en bana, bygg något tillsammans.



En hink

Bygg en mur eller gör en slalombana. Samla vatten eller bär stenar, prata om hur tungt det känns.



En kakform

Stapla och bygg torn, baka kakor eller lägg i en lång rad och mät, sortera efter färger och former.



Tipsen är hämtade ur:
Utmana de yngsta
av Karin Persson-Gode,
Förskoleserien,
Natur & Kultur 2018.



HITTA



En boll

Rulla och sparka boll



En klädnyppa

Fäst den på olika ställen, vad kan ni lyfta med klädnypan?



Något mjukt och något som sticks

– Hur känns det? Jämför!



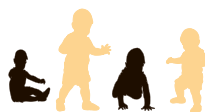
Något som kan rulla

Hur rullar det? Kan ni rulla likadant?



Något grönt

Hur känns det? Hur luktar det? Och hur flyger det?



GÖRA

→ **Kryp ihop som en boll**

→ **Sträck dig jättelång**

→ **Hoppa så långt du kan**

→ **Snurra runt tre varv**

→ **Göm dig**

→ **Gräv en grop**

→ **Kliv upp på något och hoppa ned**

»Ett rikt ordförråd handlar inte bara om kvantitet«

Boel de Geer är aktuell med boken
*Ordkunskap i förskola, förskoleklass
och grundskolans tidiga år.*

Vad är skillnaden mellan ordkunskap och ordförråd?

»Den största skillnaden ligger i medvetenheten. När lärare berättar om sitt arbete med ordkunskap beskriver de att de förklarar nya ord när det behövs. Ordkunskap fokuserar på ords betydelser, hur ord är uppbyggda och hur de används. Det innebär ökad språklig medvetenhet, på alla språkliga nivåer.«

Vad menas med ett rikt ordförråd?

»Det är lätt att tro att ett rikt ordförråd handlar om kvantitet, att kunna många ord. Men när »kan« vi egentligen ett ord? Också de enklaste orden kan ha konkret betydelse som barn lär sig tidigt i livet: »en stor bil«, men också mer abstrakta betydelser som »vad ska du bli när du blir stor (vuxen)?«, att vara »en stor artist (välkänd)« eller »en stor lögnare (ökänd)«. Orden kan också förekomma i uttryck som »leva på stor fot« och »slå på stort«. Ett rikt ordförråd inte bara handlar om kvantitet, utan också om kvalitet och djup.«

Hur mycket kan ordförrådet variera mellan barn i förskoleålder?

»Ordförrådets bredd och djup kan variera stort mellan barn, både i förskole- och skolålder. De skillnaderna jämnas inte ut av sig själva utan kräver stöd från lärare. Förskoletiden är viktig. Det är otroligt viktigt att inte vänta och se. Det fina i kråksången är också att barn tycker att ord är roliga.«

**»Ett begränsat ordförråd
minskar dina möjligheter att
uttrycka dig på ett tydligt
och nyanserat sätt.«**

Hur hänger ordkunskap ihop med läs- och skrivutveckling?

»Väldigt, väldigt mycket! Elever kan läsa som ett rinnande vatten och gör det gärna för att visa upp sin förmåga. Men när de ombeds återberätta eller samtala om innehållet visar det sig att de inte har förstått. Med ett välorganiserat ordförråd ökar förmågan till ordmobilisering – att hitta rätt ord och dess betydelse.«



Foto: Marit Solblad



Boel De Geer

Boel de Geer är lektor i svenska och akademisk utvecklingsledare för lärarutbildningen på Södertörns högskola. Som forskare är hon inriktad på språksocialisation och lexikal utveckling.

Boken belyser ordens centrala roll i språksystemet och diskuterar begreppen ord, ordförråd och ordkunskap ur ett individ- och samhällsperspektiv.

• Hur viktigt är ett rikt ordförråd för att kunna vara en aktiv samhällsmedborgare?

• »Oerhört viktigt. Inte bara texter utan även muntlig information blir svår att förstå med ett begränsat ordförråd.«

• »Ett begränsat ordförråd minskar dina möjligheter att uttrycka dig på ett tydligt och nyanserat sätt. Vi kan göra oss förstådda med ett inte helt perfekt uttal. Samma sak med grammatiken. Vi kan använda en avvikande ordföljd utan att det spelar så stor roll för förståelsen. Men med ett begränsat ordförråd blir det svårt att uttrycka sina tankar.«



Tekniktrubbel

ger insikt i programmeringstänk



Ingela Sandberg



Monika Helgesson



Prisade mattelärarna Ingela Sandberg och Monika Helgesson har skapat *Trubbel i Kodköping*. Det är ett material för förskolan med fokus på analog programmering – inklusive dans och chans till kalasfika.

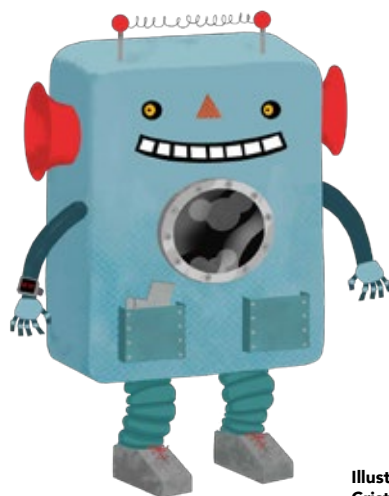
Ingela Sandberg är speciallärare i matematik och förstelärare och Monika Helgesson är förstelärare vid Åledsskolan i Halmstads kommun. Det var när de år 2010 tilldelades varsin etta som idén kläcktes att skapa ramberättelser för att fånga elevernas lust och nyfikenhet samt få ett sammanhang i matematikundervisningen.

»När programmering kom in i läroplanen, så inkluderade vi även detta område i en ramberättelse. Det hade en fantastisk effekt. Elevernas lust, nyfikenhet och engagemang var på topp och de såg mönster och samband, i stället för lössryckta delar«, fortsätter Ingela Sandberg.

2012 tilldelades de Gleerups matematikstipendium som Sveriges bästa matematiklärare för sin utveckling av matematikundervisningen. Den värld de byggde upp kallade de Robot City. Arbetet prisades på Matematikbiennalen i Karlstad 2018 och gav Ingela och Monika pris för bästa undervisningsidé.

Robot City finns som läromedel för årskurs 1 till 3. *Trubbel i Kodköping* är en vidareutveckling av samma idé för yngre åldrar. I Kodköping bor bland annat Maskinen Morten,

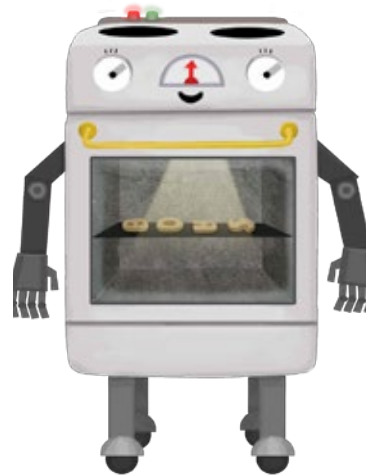
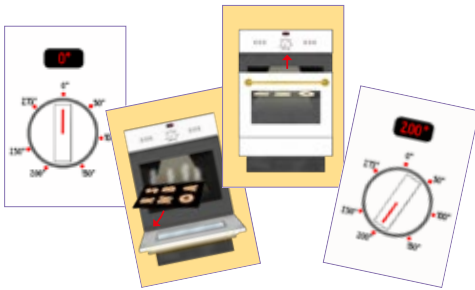
Tvättmaskinen Ture, Ugnen Ugge och Dammsugaren Dora. Maskinerna behöver programmeras med siffror för att fungera. Siffrorna hämtar Maskinerna i Sifferskogen. En morgon upptäcker Maskinen Morten att alla siffror är borta. Barnen får följa med Morten på jakt efter de försvunna siffrorna. Under jakten besöker Morten och barnen maskinerna på Teknikgatan, som slutat fungera.



Illustratör:
Cristina Jäderberg

»Barnen får hjälpa Maskinen Morten att leta buggar, loopa mönster, följa villkor och arbeta med koder och algoritmer.«

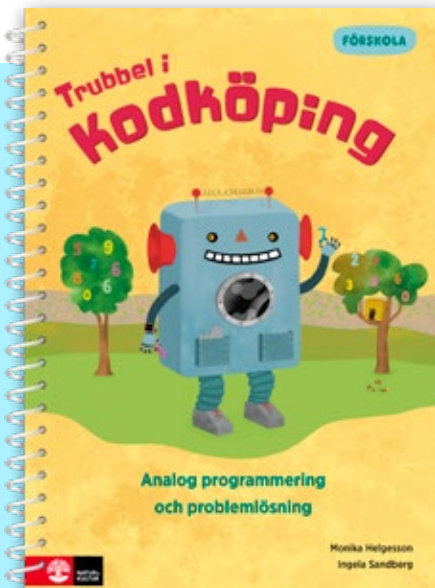
»Alla maskiner har olika problem som behöver lösas och barnens roll som problemlösare är viktig för att ramberättelsen ska få ett lyckligt slut. Barnen får hjälpa Maskinen Morten att leta buggar, loopa mönster, följa villkor och arbeta med koder och algoritmer. De får leka kodkurragegömma och dansa maskindans efter kod och när siffrorna till slut hittas, visar det sig att den som ställt till det – Buggmonstret – bär på en hemlig önskan. Hon vill bli bakmaskin och baka sifferkakor. Med barnens hjälp kan det bli verklighet.«



- Digital kompetens är i hög utsträckning en förutsättning för att kunna göra sin röst hörd, konstaterar författarna.

»Digital kompetens och datalogiskt tänkande är viktigt i dagens samhälle. Barnen behöver få verktyg för att utveckla ett sådant sätt att tänka och arbeta. Med *Trubbel i Kodköping* lär de sig att sortera information, bryta ner problem i mindre delar, tänka i bilder och symboler och att lösa problem genom programmering«, säger Ingela Sandberg.

»Det är en rättighet att få med sig det i förskolan och skolan. Traditionellt har man kanske tänkt att det är vissa personer som programmerar, men tänket är för alla«, säger Monika Helgesson.



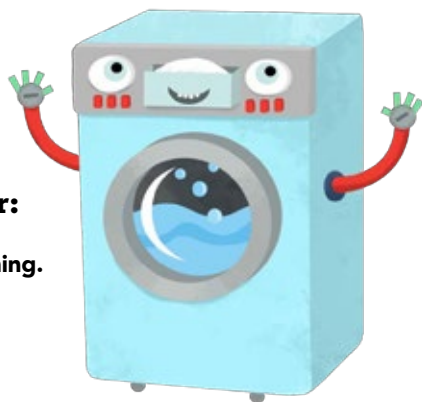
Detta är Trubbel i Kodköping

Metodboken *Trubbel i Kodköping* består av 14 kapitel med fokus på olika delar av analog programmering. Barnen ska tillsammans utföra konkreta uppdrag som knyter an till deras vardag utifrån en ramberättelse. Boken ger pedagoger verktyg och begrepp för att skapa förståelse för att en stor del av den teknik barnen möter i hemmet är programmerad med koder.

I materialet ingår kopieringsunderlag med allt som behövs till uppdragen.

Tvättmaskinen

Tures tvätt



Barnen får möjlighet att utveckla förståelse för:

- Att delarna i en algoritm måste utföras i en bestämd ordning.
- Att en bugg gör att resultatet blir oväntat eller fel.
- Att en felsökning handlar om att leta efter fel/buggar.

Begrepp: Algoritm, bugg, felsökning.

.....

Titta gemensamt på korten för hur man tvättar. Samtala om vad korten föreställer och vilket moment vart och ett av korten beskriver. Låt barnen sortera korten och lägga dem i ordning så att algoritmen blir rätt:

- | | |
|------------------------------|-------------------------------|
| → Hämta tvättkorgarna | → Öppna luckan för tvättmedel |
| → Öppna luckan | → Häll i tvättmedel |
| → Lägg in tvätten i maskinen | → Stäng luckan |
| → Stäng luckan | → Tryck på start |



Text ur uppdraget:

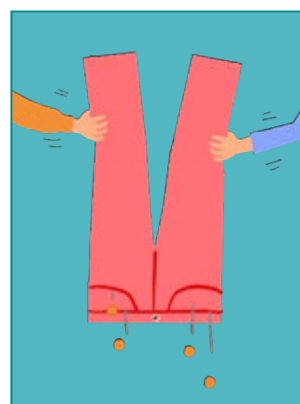
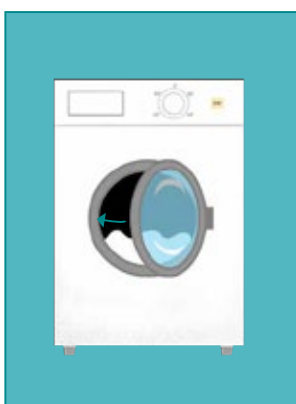
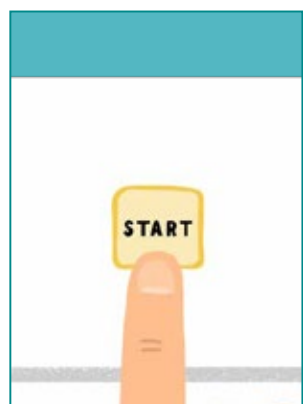
Morten knackar på hos Tvättmaskinen Ture. Han ser ledsen ut. Ture berättar att han har fullt med tvätt i sina tvättkorgar, men eftersom siffrorna är slut kan inte Ture tvätta.

När det blev kortslutning slutade Ture att fungera och nu behöver han hjälp med att programmera sin maskin så att han kan tvätta kläderna i rätt ordning. Morten försöker hjälpa Ture men det går inte så bra.

Morten vet inte hur man gör när man tvättar. Kan ni hjälpa Morten och Ture att lägga en algoritm som talar om i vilken ordning man tvättar?

Till varje uppdrag finns en berättelse med ett tillhörande uppdrag. Instruktioner och kopieringsunderlag finns i boken.

→ Klipp ut!



Som en utveckling kan ni genomföra utmaningen **Tvättbuggen**.

Morten öppnar luckan till tvättmaskinen. Men, hur ser tvätten ut? Hur tycker ni att tvätten ser ut? Vad kan ha hänt? Alla vita tröjor har blivit rosa och det är hål i kläderna! Morten minns att de stoppade in vita och röda kläder i maskinen. Hur kan de ha blivit rosa? Och hur kunde det bli hål i kläderna? Det måste ha blivit en bugg i tvätten! Kan ni hjälpa Morten och Ture att felsöka?

- 1** Diskutera hur två färger som blandas blir till en ny färg. Om ni vill kan ni prova att blanda vit och röd färg för att illustrera vad som händer med tvätten.
- 2** Hur kan det ha blivit hål i Tures byxor? Kan det ha funnits något i hans fickor som inte skulle vara där? Vad?
- 3** Testa att göra om algoritmen med tillägget: Töm fickorna på kläderna.

Lycka till!



Amanda LeCorney

Lars Klintwall

Foto: Appendix Fotografi

Lekfullt om att hantera jobbiga känslor

Fobier och social ångest är en del av livet, för barn också. I den illustrerade serien *Rädda vuxna* ger psykologen Lars Klintwall barn och deras vuxna verktyg för att förstå och acceptera även motiga känslor.

Anton och Jasmin har sett fram emot konserten med sin idol, stjärnan Jojo. Men Jojo har blivit rädd för att sjunga på scen – och när man är rädd kan man inte sjunga! Eller? Så startar *Stjärnan som var rädd för publiken*, andra delen i psykologen Lars Klintwalls serie *Rädda vuxna*, illustrerad av Amanda LeCorney.

De strategier som presenteras i böckerna är vetenskapligt belagda terapimetoder.

»Hittills har jag skrivit om fobi och social ångest. Att det är vuxna som behöver hjälp gör att det blir mer komiskt och mindre pekpinne«, säger Lars Klintwall.

Lars Klintwall är legitimerad psykolog, filosofie doktor och forskare vid Karolinska institutet. Han föreläser och driver tillsammans med psykoterapeuten Liv Svirsky podden *Barnpsykologerna*.

Det finns ett stort behov av att utbilda både barn och vuxna, menar han. Idén till serien *Rädda vuxna* föddes när Lars Klintwall arbetade som psykolog inom första linjen, mottagningar för barn och ungas psykiska hälsa vid vårdcentral.

»En stor del av arbetet där bestod i att förklara grundläggande psykologiska principer för barn och föräldrar, men det är ett väldigt ineffektivt sätt att sprida den kunskapen. När det handlar om fobier och social ångest handlar det dels om att närma sig det man är rädd för i små steg, dels om att acceptera att känslor är en del av livet.»

Böckerna riktar sig till barn från 3 till 8 år. Har så små barn social ångest?

»Ja. Det är väldigt vanligt, och rimligt, att man är nervös i sociala situationer. Det kan vara att man inte vågar säga något på samlingen, att man inte vågar gå på någon aktivitet, eller på kalas. Poängen är inte att man helt ska sluta att tycka att det är läskigt, utan att man inte ska låta sådana här känslor hindra en.«

»Poängen är inte att man helt ska sluta att tycka att det är läskigt, utan att man inte ska låta sådana här känslor hindra en.«

I *Stjärnan som var rädd för publiken* vänds rädslan i slutändan till något positivt. Nervositet kan vara förlamande – men det kan också ge energi. Men hur går det till? Hur vänder man det motiga? Vilka är de små steg som ska till för att närma sig det som känns svårt, och på så vis göra det lättare att möta?

På ett sätt kan det nästan vara enklare i förskolan än hemma, säger Lars Klintwall. Det finns en möjlighet att upprepa liknande situationer flera gånger.

»Är ett barn väldigt blygt kan man exempelvis göra en mindre samling. Först med kanske bara ytterligare ett barn, sedan med två, tre. Det är svårare som mamma eller pappa att arrangera övningssituationer. Ett annat tips är att leka situationen, eller rollspela hur det kommer gå till. Allting som är problemlösning snarare än undvikande är bra.«

»En viktig sak att komma ihåg är att lösningen alltid är i förberedandet, alltså innan. Står man i dörren och barnet vägrar, då kanske man bara ska släppa det. Det är lätt hänt att man i det läget börjar med mutor, vilket



egentligen bara riskerar att förstärka vägrandet på sikt. Då är det är bättre att bara bryta och senare, inför nästa gång, utlova en belöning i förväg», säger Lars Klintwall.

En annan sak som kan vara bra att komma ihåg är att föräldrar själva också kan ha låg tolerans för negativa känslor, något som ofta grundar sig i egna negativa erfarenheter från när man själv var barn.

»Det är inte farligt att barnet är rädd. Men det är vanligt att om man själv har tyckt att något var jobbigt, så vill man att ens barn ska slippa genomgå samma sak. Det leder till att man undviker alla situationer där barnet får chans att öva och se att det går bra«, säger Lars Klintwall.



Tips!

Tidigare har Lars Klintwall och Amanda LeCorney även skrivit och illustrerat boken *Veterinären som var rädd för hundar*. Här får en hundrädd veterinär hjälp av barnen Anton och Jasmin att steg för steg utmana sin rädsla. Berättelsen beskriver hur rädsla känns i kroppen och hur det gradvis går att våga närma sig det läskiga.

Kunskap om hjärnan **påverkar pedagogiken**

I Neuropedagogik i förskolan – varför och hur argumenterar Lena Aronsson för att hjärnans typiska utvecklingsmönster är värdefullt att ta i beaktande.

Neuro betyder nerv på grekiska. Neurovetenskap handlar om nervsystemets uppbyggnad och funktioner, i synnerhet om hjärnan. I *Neuropedagogik i förskolan – varför och hur* skriver lärarutbildaren och forskaren Lena Aronsson om vad den typen av nyvunnen kunskap kan tillföra förskolan.

»Som jag ser det handlar neuropedagogik om både insida och utsida. Det är ett begrepp som rymmer barns kognitiva, psykologiska och fysiska utveckling i kombination med pedagogisk och didaktisk kunskap om barns samspel med omgivningen«, säger Lena Aronsson.

Neuropedagogik har hittills främst figurerat i specialpedagogiska sammanhang, när något avviker från det förväntade. Men även insikt i det typiska utvecklingsmönstret är viktig, menar Lena Aronsson. Vet man hur barn utvecklas generellt öppnar det för individualiserat stöd inom gruppen. När vi förstår mer om hur hjärnan fungerar klarnar också blicken för barnens förutsättningar i olika åldrar.

»Pratet om att barn är så kreativa och tänker utanför boxen kan lätt bli lite idealiserat. Delvis beror barnens associationer förstås på att de saknar erfarenheter, men det kan också handla



om att barn inte har den biologiska mognad som gör att de kan göra kopplingar på samma sätt som vuxna. När vi får kunskap om hur hjärnan fungerar gör det att vi kan komma ifrån vad som nästan måste beskrivas som ett idealiserande av omognad och i stället se var i utvecklingen barnen befinner sig och stötta dem utifrån det.«

Mest att ge har neuropedagogik som ett av flera simultana synsätt, menar Lena Aronsson.

»Det handlar inte om att byta perspektiv, utan om att vi behöver bredda oss och använda fler teorier sida vid sida.«

Vad kan grundläggande kunskap om hur hjärnan fungerar ge barnen själva?

»Det har betydelse för deras bild av sig själva. Femåringar står mitt i en känslomässig och kognitiv korseld. Får de höra att barn i deras ålder inte brukar kunna kontrollera sina känslor, men att det finns trix som att andas djupt eller att räkna till tio innan man klipper till så är det positivt för deras självbild. I jämförelse med om de bara får med sig att de »är« på ett visst sätt. När barn får kunskap om sig själva ger det en annan insikt och motivation.«

**»När vi förstår mer
om hur hjärnan fungerar
klarnar också blicken för
barnens förutsättningar
i olika åldrar.«**

Ett viktigt begrepp i *Neuropedagogik i förskolan* – varför och hur är den proximala utvecklingszonen, det vill säga skillnaden mellan vad en

individ kan göra utan respektive med viss hjälp. Konceptet utvecklades under tidigt 1900-tal av den sovjetiske psykologen och sociokulturella teoretikern Lev Vygotskij.

»Det handlar om att hitta ett lagom stort avstånd mellan det man kan och det man försöker lära sig. Det är inte konstigt att detta är något som hjärnforskare refererar till, för det är exakt så hjärnan fungerar. Minnen skapas när man ser nyttan av det man lär sig. Är fler sinnen inblandade stärker man de här processerna«, säger Lena Aronsson.

Stöttningen kan vara språk, miljö och material. Men framför allt av någon som kan mer. En aktiv pedagognärvaro stimulerar dessutom på fler sätt.

»Forskning visar att det utforskande beteendet hos barn är mycket starkare om vuxna är närvarande«, säger Lena Aronsson.



Lena Aronsson är filosofie doktor i förskoleidaktik och universitetslektor vid Stockholms universitet. Hon har en bakgrund i förskolan där hon arbetat många år som förskollärare och rektor samt med pedagogisk utveckling.

Boken bygger på doktorsavhandlingen *När förskolan möter neurovetenskap: kunskapsteoretiska möten i teori och i praktik* (2019).

MIK för en starkare demokratisk röst

Att jobba med ljud, bild och text där något ändrats kan vara en introduktion till medie- och informationskunnighet. Det kan låta krångligt men är absolut något som kan göras redan i förskolan. I förlängningen ger MIK verktyg för att utöva sina rättigheter, säger författaren Isabelle Kristensen.

»Varje barn ska ha rätt till att kunna skapa eget innehåll, kunna göra sin röst hörd, ges möjlighet till att undersöka och förstå mediernas roll i samhället liksom att finna, analysera och kritiskt värdera information.«

Det säger Isabelle Kristensen. Med en bakgrund inom förskola, digital kompetensutveckling och kollegialt lärande arbetar hon i dag med medie- och informationskunnighet på bibliotek. I *Förskolepocket: Medie- och informationskunnighet* tipsar hon om hur MIK kan genomsyra och samspela med förskolans redan pågående undervisning och utbildning.

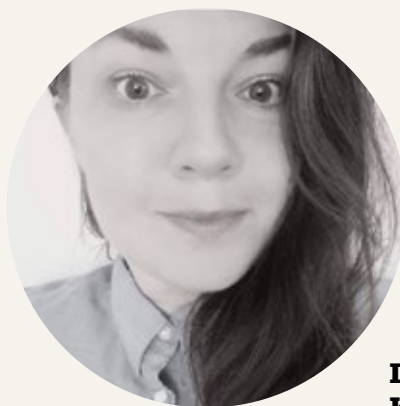
Ett exempel är att undersöka **NÖHRA** tillsammans.

»Hur ser ert **nuläge** ut? **Önskat** läge? Vilka eventuella **hinder** finns? Vilka **resurser** har ni (tid, kompetens, material)? Och vad blir **aktiviteten**? Vad kan ni börja med redan nu tillsammans och vad blir långsiktigt mål inom medie- och informationskunnighet?«, säger Isabelle Kristensen.»

Barnen ska ges möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarfullt förhållningssätt till digital teknik, för att de på sikt ska kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information.

Lpfö 18

»MIK ger oss förutsättningar att kunna ta tillvara på våra rättigheter. Varje barn ska ha rätt till MIK«, säger Isabelle Kristensen.



Isabelle
Kristensen
Författare

»Barnens röst och tankar är det viktiga både nu och framåt för att verka för ett demokratiskt samhälle.«



3XMIK

Isabelle Kristensen tipsar om tre sätt att införliva MIK i undervisningen.

Undersök

1. Fågelperspektiv och grodperspektiv

Foton på samma motiv kan upplevas olika och skapa olika känslor hos betraktaren beroende på vilket perspektiv det är taget ur. Motivet kan exempelvis kännas större eller mindre än vad det är i verkligheten.



Utdrag ur
*Förskolepocket:
Medie- och
informations-
kunnighet*

2. Manipulera ljud

I förskolan kan du tillsammans med barnen spela in en berättelse med hjälp av dator, lärplatta eller smartphone. Vad händer när ni sedan klipper bort en del av den ljudinspelningen?

3. Infoga något nytt i ett foto

Erbjud barnen att dokumentera sin omvärld med foto. Infoga, med hjälp av exempelvis appen Green Screen by Do Ink eller Imovies green screen-funktion, en karaktär eller ett föremål i en av bilderna som barnen har dokumenterat.

Reflektera tillsammans över på vilka sätt bilden kan vara trovärdig och vad som talar emot det. Skapa möjligheter för en gemensam skattjakt i den miljö där fotot har tagits för att finna ledtrådar till om det kan vara sant. Finns karaktären där i miljön?

.....



Värt att **prata mer** om barns sexualitet

Integritet är inarbetat. Kring barns sexualitet finns mer kvar att göra. Det arbetet vill Ellinor Isfors bidra till.

Medvetenheten kring vikten av att arbeta med barns integritet har ökat kraftigt de senaste åren, tack vare kopplingen mellan Barnkonventionen och förskolans läroplan. Barns sexualitet är inte en lika etablerad fråga, och en som också kan upplevas som mer laddad, skriver Ellinor Isfors i *Värt att veta om barns sexualitet och integritet*.

»Till viss del tror jag att laddningen beror på att många fastnar i en bild av vuxensexualitet. Ser man i stället just barns sexualitet så blir det lättare«, säger

Ellinor Isfors



Ellinor Isfors, som är legitimerad psykolog, sexualupplysare och föreläsare.

Hur ser barns sexualitet ut?

»Jag har börjat förklara det som att man ju inte är helt fri från att ha en sexualitet fram till sin 15-årsdag, när den plötsligt bara ploppar ner. I 15-årsåldern kan man ha en genomtänkt och välinformerad syn på sex, men man kan också ha en syn som är skamfylld och begränsad. Det innebär att man är med och formar något under barnens uppväxt.«

I *Värt att veta om barns sexualitet och integritet* tar Ellinor Isfors upp hur man kan tänka och göra i olika knepiga situationer. Hur begränsar man till exempel ett olämpligt beteende utan att framkalla skamkänslor hos ett barn?

»Det är klart man måste begränsa en del sexuella uttryck på en förskola, men hur man gör det och vad man säger när man gör det, där är man med och formar någons sexualitet.«

»Personal som har jobbat länge i förskolan har bra koll på att barn kan ställa väldigt raka frågor eller uppvisa något sexuellt beteende, men personal som är ny har oftast inte fått med sig så mycket kring det i sin utbildning. De kan känna sig överrumplade och osäkra. Det är klart man måste begränsa en del sexuella uttryck på en förskola, men hur man gör det och vad man säger när man gör det, där är man med och formar någons sexualitet«, säger Ellinor Isfors.

Som personal inom förskolan kan man påverka barns utveckling av både integritet och sexuell hälsa på i huvudsak två olika sätt, skriver hon. Uttänkta, tydliga och begränsade pedagogiska insatser fyller en funktion. Men allra viktigast är bemötandet i vardagen. Att som vuxen ibland, respektfullt och pedagogiskt, tacka nej till kramar eller pussar och till exempel visa vad som är ett bekvämt avstånd för en själv är viktiga insatser, skriver Ellinor Isfors.



Vårt att veta om barns sexualitet och integritet innehåller många scenarier med tillhörande diskussionsfrågor, bland annat för hur man förhåller sig och agerar när man misstänker att ett barn utsätts för övergrepp.

»I de lägena kan man behöva handledning. Då gäller det att prata ihop sig och känna att man har stöd från ledningen. Även när det gäller det löpande arbetet kring frågor som rör barns sexualitet och integritet har rektorerna ett stort ansvar«, säger Ellinor Isfors.

»Fortbildning får gärna ske i de konstellationer man jobbar i, så att arbetslagen får jobba ihop sig. Är man osäker på hur ens kollegor skulle göra i en viss situation kan det leda till att man blir nervös och betar sig på ett sätt som skammar barn.«



Ur Vårt att veta om barns sexualitet och integritet

Mitt under påklädningen i hallen frågar Elias förskolläraren Helena, som är synligt gravid, hur hennes bebis hamnade i hennes mage. Helena svarar att det är en riktigt bra fråga, men att hon inte hinner svara ordentligt på den just nu. Hon hinner säga något om att bebisar blir till genom att två personer älskar varandra och att de kan prata mer en annan gång. Tyvärr rinner tiden i väg och Helena får inte möjlighet att återkomma till Elias fråga.

1. Vad tycker du/ni om Helenas sätt att hantera frågan? Vad är bra i hennes svar? Finns det något du/ni skulle velat att hon gjorde annorlunda?
2. Hur vanligt tror du/ni att Helenas bemötande är?
3. Barn kan bli till på många olika sätt, vilka sätt och vilka familjekonstellationer har Helenas svar inkluderat/exkluderat?

Tänk er i stället att samma scen ser ut så här:

Mitt under påklädningen i hallen frågar Elias förskolläraren Helena, som är synligt gravid, hur hennes bebis hamnade i hennes mage. Helena svarar att det är en riktigt bra fråga, men att hon inte hinner svara ordentligt på den just nu. Hon hinner säga något om att man behöver tre saker för att få till en bebis: en liten äggcell, en liten, liten spermie och en livmoder där bebisens kan växa och att de kan prata mer en annan gång.

Helena får möjlighet att återkomma till Elias fråga när de kommit ut på gården. Då hinner hon förklara att de flesta vuxna som har en snippa också har äggceller och en livmoder och att de flesta vuxna med snopp har spermier. Hon säger att det gäller att få en spermie och ett ägg att mötas, att de tillsammans blir ungefär som ett bebisfrö. Bebisfröer kan bara växa i en livmoder, som är som ett särskilt »rum« i magen på vuxna med snippa. Elias och några barn till tycker att det är spännande och de pratar lite till.

1. Vad är fördelarna med Helenas svar i det här exemplet?
2. Finns det några nackdelar?



Så kan förskolan vara en demokratisk mötesplats

Hösten 2022 är det val i Sverige. I boken *Förskolan som demokratisk mötesplats* möter läsaren goda exempel på hur respektfulla relationer och tilltro kan få kraft att växa, från grunden.

Vad är förskolans allra viktigaste uppdrag? För Harold Göthson, en av tre redaktörer till antologin *Förskolan som demokratisk mötesplats*, är svaret tydligt:

»Både skola och förskola har ett kunskapsuppdrag, men också ett demokratiuppdrag. Vi argumenterar i boken för att demokratiuppdraget ska gå först«, säger han.

Svaret är tydligt, men för den skull inte enkelt. För vad är demokrati?

»Demokrati är lätt att säga, men det är ett väldigt snårigt begrepp. Det säger att vi hör ihop fast vi är svårt oeniga, och det har vi rätt att vara, men bara på villkor att vi inte hotar andras rätt att vara och tycka. Det är något vi verkligen behöver ge unga människor erfarenhet av, för många äldre har redan tappat bort den tråden«, säger Harold Göthson.

Förskolan som demokratisk mötesplats visar på goda exempel på praktiskt demokratiarbete i svenska förskolor. Genom antologin löper Harold Göthsons röst som en röd tråd, där han introducerar författare och frågeställningar. Harold Göthson argumenterar för vikten av att lyssna på barnens röster och för fram tanken på ett planetariskt världsmedborgarskap, där vi är förbundna med allt liv på planeten.

»Demokrati är inte bara en fråga om institutioner. Det vi pekar på är medborgaraktiviteten, det som pågår och sker mellan de formella tillfällena. Medborgaren behöver

platser där de kan praktisera demokrati. I vårt samhälle är skola och förskola de huvudsakliga resurser vi har för detta. De bör riktas mycket starkare mot det demokratiska uppdraget, särskilt i den tid vi lever i dag, med en tillväxt av autokratiska ledare», säger Harold Göthson.

»Förskolan har många viktiga uppdrag men kanske är det viktigaste uppdraget, i vår tid, att fördjupa demokratin och ge barnen tilltro till sina egna tankar och hopp om framtiden.«

Ann Åberg beskriver i kapitlet *Hållbar utveckling – hållbar undervisning – hållbara relationer* ett tillfälle på en förskola där en pedagog lagt fram fyra blå men bara en orange penna till fem barn i tvåårsåldern. Det leder till diskussion och blir ett led i träningen i turtagning och dialog.

Ann Åberg ser händelsen som ett konkret exempel på demokratiarbete i förskolans vardag.

»De enkla orden: låna, upptagen, byta, vänta titta och tillsammans, blir användbara demokratiska verktyg i vardagen som barnen får möjlighet att pröva. Orden är inte några moraliserande regler, de är praktiska verktyg. Med de gemensamma begreppen ger pedagogen barnen tillgång till verktyg som ger dem möjlighet att använda och fördjupa demokratiska förmågor som att lyssna på varandra, argumentera och förhandla.

För att förskolan ska kunna bidra till en demokratisk hållbar samhällsutveckling är det oerhört viktigt att ta vara på barns tankar och frågor, säger Ann Åberg.

»Förskolan har många viktiga uppdrag men kanske är det viktigaste uppdraget, i vår tid, att fördjupa demokratin och ge barnen tilltro till sina egna tankar och hopp om framtiden.«

Hennes egen syn på både förskola och barn har utvecklats mycket med åren, berättar Ann Åberg.

»Kort uttryckt kan man säga att jag har gått ifrån att tro mig veta vad ett barn ÄR eller borde vara, till att nyfiken undra vad ett barn kan BLI. Jag har gått ifrån att tro mig veta vad är förskola ÄR eller borde vara till att nyfiken undra vad en förskola kan BLI. Nyfikenhet och förundran inför varandra och omvärlden är en fundamental drivkraft i allt lärande. Det krävs ett oavbrutet välkomnande av förändring i förskolans praktik, en vilja att alltid var öppen för nya och andra sätt att tänka och göra.«



Ann Åberg

Författare till ett kapitel i *Förskolan som demokratisk mötesplats*. Förskollärare, pedagogisk handledare och föreläsare. Skrev tillsammans med Hillevi Lenz Taguchi den inflytelserika boken *Lyssnandets pedagogik: Etik och demokrati i pedagogiskt arbete* (2005).

Utsågs år 2020 utsågs till hedersdoktor vid Stockholms universitet insatserna med att sprida sitt eget och sina kollegors erfarenhetsbaserade lärande kring en lyssnande pedagogik.

Foto: Stefan Tell



Harold Göthson

Harold Göthson är tillsammans Sara Hvit Lindstrand och Malin McConnachie redaktör för *Förskolan som demokratisk mötesplats*.

Han har arbetat med utbildningsfrågor inom förskola och skola sedan 1970-talet och var medgrundare till det svenska Reggio Emilia Institutet.

I dag ingår han i styrelsen för det internationella Loris Malaguzzi-centret i Reggio Emilia.

»Försök **tänka bort** resultat«

Ett estetiskt språk vidgar världen. För Eva Tuvhav Gullberg blev en klump lera vändningen. Som konstnär, pedagog och författare verkar hon för att fler ska få uttrycka sig med mer än ord.



»I mitt möte med barnen kan jag känna att konstnären i mig och barnet har något gemensamt. Det konsten gör är att frångå konventioner, den låter en se saker ur nya perspektiv.«

»Vi blir till i språket och för att bli synliga behöver vi många språk, de verbala, de estetiska och kroppsspråket«, skriver Eva Tuvhav Gullberg i *Estetiken i praktiken*.

»Det verbala går mycket genom huvudet. Små barn har ännu inte förmågan att uttrycka sig verbalt, de uttrycker sig med hela kroppen. De estetiska språken sitter mer i kroppen, de berör en mer sinnligt«, utvecklar hon på telefon från ateljén i Rindö redutt i Vaxholm.

För Eva Tuvhav Gullbergs egen del kom det estetiska först i vuxen ålder. Med en bakgrund som tyst, duktig flicka som gått vidare och blivit handläggare på statliga departement var hon trött, riktigt riktigt trött – hon hade gått in i väggen även om det inte var ett etablerat uttryck vid tidpunkten. En dag fick hon en bok om skulptören Camille Claudel i handen av sin moster. Något väcktes.

»Jag gick till en färghandel och köpte en klump lera. Det var min räddning. Jag kom i dialog med leran och kunde uttrycka sånt jag inte kunde uttrycka med ord. Det var en längtan som fanns i händerna.«

- Eva Tuvhav Gullberg utbildade sig till konstnär. I dag arbetar hon i den egna ateljén, men är också ute ofta i verksamheter som föreläsare och inspiratör i estetiska uttryck. Boken *Estetiken i praktiken* baserar sig på erfarenheter och insikter från många år som förskollärare och ateljerista. Den genomsyras av en vilja att fler ska få tillägna sig estetiska uttryckssätt.

»I mitt möte med barnen kan jag känna att konstnären i mig och barnet har något gemensamt. Det konsten gör är att frångå konventioner, den låter en se saker ur nya perspektiv.«

- Estetiken omfattar samtliga sinnen. Det är upplevelsen som är det centrala, och det innebär att fokus hellre ska ligga på process än på produkt.

- »Försök att inte bara tänka på resultat. Säg att man får ett nytt material i sin hand, lera till exempel. Då är det en upplevelse att få känna, lukta och undersöka dess möjligheter. Det är som en upptäcktsresa med en ny kompis, snarare än en fråga om tekniker och metoder.«



Skapandet är något som sker i relation med ett material, verktyg och eventuella redskap. Det öppnar för möjligheter att knyta an till en vidare värld. Får barnen tillverka sånt som annars finns som inköpt material ger det en inblick i processen och skapar samtidigt en relation till naturen. Penslar kan skapas av björkkvistar, målarfärg av rödbetor eller rost.

Som pedagog kan man underlätta utbytet mellan barn och material genom att uppmuntra till ett förhållningssätt som inbegriper alla sinnen.

»Alla material har både möjligheter och begränsningar, precis som vi människor. När barnen har fått lära känna exempelvis lera måste man också våga utmana dem att gå vidare från upplevelsestadiet. Gör de en häst som ramlar gång på gång får man kanske fråga »vad tror du, har hästar tre ben? Ska vi kolla hur en häst ser ut?«

Utöver verksamheten i sig har det stor betydelse hur vi pratar om det estetiska, menar Eva Tuvhav Gullberg. Att barnen skapar har större tyngd än att de, som det ofta heter i dag, pysslar.

»Jag gick till en färghandel och köpte en klump lera. Det var min räddning.«

»Man skulle kanske aldrig fråga en forskare »vad pysslar du med?«. De estetiska ämnena är lika viktiga som matematik och naturvetenskap. Där undersöker och experimenterar man – det är viktigt att få in de begreppen även på estetikens område.«

Ett sådant förhållningssätt är nödvändigt för att leva upp till läroplanens intention om att ge barn de verktyg som krävs för att bli en god samhällsmedborgare.

»Vi lever i en visuell kultur. Hur skaffar sig barn och unga information? Det är inte bara genom att läsa, utan genom bilder, ljud och musik. För att kunna vara källkritisk kan man inte bara hålla på och »pyssla«. Man måste lära sig att förstå bilder och estetiska språk, annars blir man en analfabet i den meningen.«

Det börjar med personalen: 5 tips på kreativa övningar för arbetsgruppen

- ➔ Gestalta olika ord som är viktiga för er som tillsammans, kreativitet, fantasi och tillgänglighet, med hjälp av olika uttryckssätt.
- ➔ Fördjupa er i någon teknik som att återvinna gammal lera.
- ➔ Lär er att skapa musik i till exempel appen GarageBand.
- ➔ Läs en bok gemensamt och diskutera de estetiska verksamheterna utifrån den.

Ur Estetiken i praktiken



Eva Tuvhav Gullberg

Verksam: Som konstnär, författare och utbildare i estetiska uttryck, även kopplat till digitalitet. Samarbetar med Tekniska museet och Kvasar Makerspace i Sundbyberg där hon bloggar om estetik och teknik. Mångårig erfarenhet som förskollärare och ateljérista. Har utvecklat Sinneslabbet – en pedagogisk lärmiljö där lärandet utgår från sinnena.

Aktuell: Med boken *Estetiken i praktiken: Vad? Varför? Hur?*.

Läs mer på Tuvhav.com
Instagram [@tuvhav](https://www.instagram.com/tuvhav) och [@sinneslab](https://www.instagram.com/sinneslab)



Lästips

Natur & Kultur har en bred skönlitterär utgivning av barn- och ungdomsböcker. Vi gör böcker för barn i alla åldrar och i alla genrer. Här är några nyheter som lämpar sig väl som högläsning för barn i förskolan och i de lägre skolåldrarna. Fler boktips från Natur & Kultur hittar du på nok.se



Billie, Korven och Staden

Författare: Julia Hansson
Best. nr: 978-91-27-16283-9
Sid: 32 s



Vi bygger en stad

Författare: Henrik Wallnäs,
Charlotte Ramel
Best. nr: 978-91-27-17067-4
Sid: 32 s



Åtta små kattungar

Författare: Ulf Nilsson,
Lisen Adbåge
Best. nr: 978-91-27-17210-4
Sid: 32 s



Börja skolan

Författare: Anna Fiske
Best. nr: 978-91-27-17070-4
Sid: 32 s
Finns tillhörande
aktivitetsbok

Vems är Bob?

Författare: Alex Howes
Best. nr: 978-91-27-17061-2
Sid: 32 s

HEJ förskolepedagog

Vad är viktigast att ha med sig när
man **arbetar med de yngsta barnen?**



Leicy Olsborn Björby
**Ateljérista, konstnär,
författare och föreläsare
i Sigtuna.**

Tre saker som jag tycker är viktigast i arbetet med de yngsta barnen är: **nyfikenhet, förundran och glädje.**

Nyfikenheten behöver jag för att hålla mig aktiv, engagerad och öppen för fler sätt att handla och tänka.

Förundran behöver jag för att inte ta saker och ting för givet, det händer så otroligt mycket saker i utvecklingen och i barnens upptäckter och jag behöver påminna mig om att förundras på det sätt barnen förundras över världen och tingen i den.

Glädjen behöver jag för att överleva – jag har läst någonstans orden *Inget utan glädje* och det försöker jag leva efter.



Sofie Källhage
**Poddmakare och Förskollärare
i en grupp med 1 och 2 åringar
på en förskola i Göteborg.**

Jag tänker att det är viktigt att vara **lugn, trygg, glad och lyhörd**. Det är också viktigt att man ger barnen tid att få utforska och göra själva, i sin takt. Att vuxna på riktigt ser barnen som kompetenta, de yngsta kan så oerhört mycket med rätt förutsättningar.

Att organisera utbildning så att barnen alltid är i mindre sammanhang är nyckeln för mig. Att vi vuxna vet vart vi ska vara skapar lugn bland barnen samtidigt som det ger dem tid och ro till lek och utforskande.

2016 startade jag och kollegan Josefin Malm *Förskolepodden – vi pratar förskola*. Det gjorde vi för att vi dels vill lyfta allt fantastiskt jobb som sker ute på förskolor, dels för att ge pepp och inspiration till alla som kämpar på med uppdraget. Vi vill alltid hitta bättre sätt.



Sara Krokström
**Förskollärare, Rindö Förskola
och utvecklingspedagog,
Vaxholms stads förskolor.**

Att de är otroligt kompetenta små var-
elser. När vi låter barnen visa oss vad de
kan och inte tar för givet att de inte kan,
ger det barnen mer handlingskraft att
vilja att prova även andra saker. Arbeta
varje dag med barnens självständighet,
stötta och **guida** där det behövs för att
de ska lyckas. **Gläds** tillsammans med
barnet åt varje framsteg. Att se glädjen
i ett barns ögon när det lyckas med något
för första gången, det är magi. Se till att
lärmiljön möjliggör självständighet, för-
skolan ska vara barnens arena. Slutligen,
säg ja oftare än du säger nej.

Något som fungerat bra för mig är att
låta allting ta tid och att undvika att
skynda och stressa. Det gäller allt från
när vi planerar vår verksamhet till när vi
är med barnen. När vi vuxna låter saker
ta sin tid och är lugna i det vi gör, speglar
det av sig på barngruppen och vi får en
verksamhet där barnen kan finna ett lugn
och har tid till att utforska och undersöka.

Följ Saras arbete på Instagram:
@sara_forskola



VI ÄR ETT KLIMATNEUTRALT FÖRETAG

Under 2020 nådde vi vårt mål att bli ett klimat neutralt förlag, något vi tänker förbli kommande år. Vi fortsätter arbetet med att minska vår klimatpåverkan, öka medvetenheten om klimatkrisen genom vår utgivning och göra vad vi kan för att tillsammans med kunder, samarbetspartners och hela branschen arbeta för en hållbar framtid.

Läs mer på nok.se/klimat